

Mentálne sily aktívne v podvedomí

Rudolf Steiner

Obťažnosť skutočného sebapoznania * Mentálne sily aktívne v podvedomí a ich maskovanie v našej predstavivosti

* Sebapoznanie a luciferiánske a ahrimanské sily * Márnosť, megalománia a sklon k krutosti * Kritika a čierna mágia * Čo sa stane, keď hovoríte * Význam týchto spojení pre umenie poézie

* Novela "Spevák" od Hermana Grimma, ktorá obsahuje výstižný opis jedného z tajne vládnuvích osudových vzťahov

V tomto čase, keď nás smrť tak veľmi ovplyvnila, sa chcem dotknúť niektorých duchovno-vedeckých otázok v súvislosti s otázkou smrti. Takže dnes dám nejaký úvod do týchto problémov, zajtra budem hovoriť bližšie o tom, čo súvisí s touto témou, a v nedeľu prejdem k všeobecnejším otázkam umeleckej koncepcie života, ktoré nás privedú späť k niektorým úvahám o našej štruktúre. Tak ako život pred narodením je prípravou na jeho reflexiu, tak v živote medzi narodením a smrťou je táto reflexia prípravou na duchovný život, ktorý príde medzi smrťou a novým narodením. Čím viac pozemského života môžeme priniesť do života medzi smrťou a novým narodením, tým bohatší môže byť jeho rozvoj.

Samotné koncepty a pravdy, ktoré musíme získať pre život medzi smrťou a novým narodením, musia byť veľmi odlišné od konceptov, ktoré potrebujeme získať pre pozemskú ilúziu, máju. Niektoré z týchto konceptov, ktoré musíme zvládnuť, možno nájsť v mojej minuloročnej sérii prednášok vo Viedni.

V tomto čase, keď smrť našich drahých členov zasahuje do nášho antropozofického života, by som chcel upozorniť na jednu konkrétnu skutočnosť.

Okamih smrti má v živote medzi smrťou a novým narodením úplne inú úlohu, než má okamih narodenia v našom súčasnom živote medzi narodením a smrťou. Okamih narodenia je okamih, ktorý si človek nepamätá za obvyklých podmienok pozemského života. Okamih smrti je však to, čo zanecháva v človeku najhlbší dojem v celom jeho živote medzi smrťou a novým narodením, čo si pamätá najviac, čo je tam do istej miery neustále, ale v celkom inej forme, ako sa na smrť nazerá z fyzickej stránky života. Z tejto stránky života sa smrť javí ako rozklad, ako niečo, pred čím je človek počatý strachom a hrôzou.

Na druhej strane života sa však smrť javí ako najjasnejšia skúsenosť duchovnej skúsenosti, ako tá, ktorá sa šíri ako niečo slnečné počas neskoršieho života medzi smrťou a novým narodením, ako tá, ktorá najradostnejšie zahrieva dušu a ku ktorej sa vždy vracia s hlbokým súcitom. Ak chceme opísať okamih smrti, videný z druhej strany, pozemsky, potom je najfascinujúcejší v živote medzi smrťou a novým narodením.

A ak ste si na základe materialistického svetonázoru vytvorili myšlienku, že človek smrťou stráca vedomie, potom nám musí byť jasné, že to nie je pravda. Vedomie je jednoducho príliš jasné, ale pretože človek ešte nie je zvyknutý žiť v tomto mimoriadne jasnom vedomí, určitý druh spánku začína v období bezprostredne po smrti. Tento stav spánku je však opakom toho, čo trávime ako stav spánku v bežnom živote, keď je naše vedomie stlmené, keď spíme. Po smrti sme v istom zmysle v

stave príliš silného vedomia av prvých dňoch sa musíme dostať do tohto stavu nadmerného vedomia a naučiť sa v ňom orientovať. A keď sa nám v ňom podarí dostatočne sa zorientovať, potom cítime, akoby z množstva kozmických myšlienok, výsledok: "Bol si to ty." V okamihu, keď začneme rozlišovať náš minulý pozemský život v množstve kozmických myšlienok, potom v plnosti vedomia zažívame okamih, v ktorom môžeme povedať, že sa prebúdžeme.

Prebudenie po smrti je teda vlastne zvyknutie si na stav nadzmyslového vedomia, ktoré nie je vytvorené na základe fyzického tela, ale koná samo. Toto prebudenie spočíva v správnom dotyku vôle, ktorá, ako viete z tejto série prednášok, sa môže po smrti vyvinúť zvláštnym spôsobom. Hovoril som o pocite s povahou vôle a vôľa s povahou pocitu, a keď je tento emocionálny život podobný vôli prehmataný do nadzmyslového sveta, keď urobíte prvý dotyk, potom dôjde k prebudeniu.

Ak sa chceme pozrieť na tieto skúsenosti súvisiace s otázkou smrti, musíme predovšetkým objasniť, že v človeku je jeho vlastné bytie, teda to, čo v ňom vládne a splieta, v podstate niečím neznámym, a to nielen vo vzťahu k hlbšej stránke jeho vlastného skrytého bytia, ale aj vo vzťahu k mnohým javom, ktoré v skutočnosti veľmi významne zasahujú do každodenných skúseností. Musí nám byť úplne jasné, že sa vidíme našimi zmyslami, ktoré máme pre fyzický svet, v skutočnosti výlučne zvonku. A keď sa usilujeme o našu pravú ľudskú bytosť, keď si chceme vytvoriť obraz našej skutočnej ľudskej bytosti, musíme použiť náš intelekt a naše imaginatívne schopnosti. Intelekt a imaginatívna sila sú však počas nášho vývoja stráveného vo fyzickom svete pod silným vplyvom ahrimanskej aj luciferskej strany a sú schopné do najväčšej miery zatemiť úsudok, ktorý o sebe robíme.

Naše Ja a astrálne telo, ktoré nás vedú na cestu kozmického putovania po prechode bránou smrti, sú počas nášho fyzického života mimo pozorovania. Po prebudení sa nám ani naše Ja, ani naše astrálne telo neprejavuje vo svojej pravej podobe, ale iba tak, ako sa odráža v obrazoch vrhaných éterickými a fyzickými telami do nášho Ja a astrálneho tela. Pravdepodobne by sme mohli vidieť naše astrálne bytie a naše ja medzi zaspávaním a prebúdzaním, ak by sme neupadli do nevedomého stavu spánku.

Dokonca ani sny odohrávajúce sa v bežnom živote nie sú dostatočnými interpretátormi nášho skutočného bytia, pretože sú len odrazom toho, čo sa deje v našom astrálnom tele okolo nášho éterického tela. Preto je v prvom rade potrebné pochopiť jazyk snov. Ak rozumieme jazyku snov, môžeme získať poznanie našej skutočnej bytosti zo snových udalostí. Ale v našom každodennom živote sme zvyknutí jednoducho fotografovať sny. Ale to nie je o nič rozumnejšie, ako keby ste v skutočnosti nečítali písaný obsah, ale iba absorbovali znaky písmen do vedomia.

To, čo je naše skutočné bytie, je mimo nášho vedomia počas nášho života medzi narodením a smrťou. Musíme pamätať na to, že v našom astrálnom tele a v Ja sú všetky pocity a emócie vôle, ktoré nás vedú nielen k našim činom, k našim činom, ale aj k našim úsudkom a k nášmu poňatiu sveta. V hĺbke nášho bytia, kde sedí naše astrálne telo a naše pravé Ja, máme celý svet emócií, pocitov a podnetov vôle, ale predstava, ktorú si vytvárame v každodennom živote o týchto podnetoch vôle a pocitoch, je zvyčajne veľmi vzdialená od toho, čím skutočne sme v najhlbšom jadre nášho bytia.

Vezmime si napríklad toto: V živote sa ľahko stane, že z dvoch osôb, ktoré spolu žijú dlhú dobu, jedna z nich cíti potrebu trápiť druhú, má priamu chuť ho trápiť, a to je spôsobené vplyvom špeciálnych skrytých síl siahajúcich z astrálneho tela a Ja do astrálneho tela a Ja druhej osoby. Osoba, ktorá má túto potrebu krutosti, nemá absolútne žiadnu predstavu o svojich emóciách v astrálnom tele a v Ja, ale vybudoval si celý rad myšlienok, pomocou ktorých vysvetľuje svoje činy z dôvodov celkom odlišných od dôvodov krutosti. Jeho zdôvodnenie môže byť veľmi dômyselné, ale nevyjadruje pravdu, pretože to, čo si príliš často hovoríme o motívoch našich vlastných činov alebo dokonca o našich vlastných pocitoch, je veľmi často veľmi vzdialené od toho, čo v nás skutočne žije a splieta.

Luciferika moc priamo bráni osobe správne objasniť potreby krutosti voči inej osobe. Všetko, čo človek používa na ospravedlnenie svojho impulzu k krutosti, je vplyv luciferskej moci, je to len

prestrojenie, krytie toho, čo skutočne je v hĺbke duše. Dôvody, ktoré uvádzame vo svojom vedomí, môžu byť často navrhnuté práve tak, aby pred nami skryli niečo, čo skutočne žije a splieta v našej duši.

Tieto dôvody majú často charakter sebaobrany, pretože by sme sa cítili veľmi nesympatickí, keby sme museli pripustiť, aké impulzy a emócie vládnu v našich dušiach. A pretože sa potrebujeme chrániť pred pohľadom na našu vlastnú duševnú bytosť, vymýšľame všetky druhy vecí, ktoré nás ohlušujú dômyselnými dôvodmi. Rovnako ako je pravda, že to, čo sa nám javí vo vonkajšom svete, sa stáva ilúziou a majú pod vplyvom našej predstavivosti, tak je tiež pravda, že to, čo si o sebe hovoríme v bežnom živote, je z väčšej časti tiež mája, ilúzia.

Keď si vytvoríte určité kritické koncepty, v skutočnosti sa duchovne zarezete do bytia toho, koho kritizujete. Odkiaľ pochádza kritika?

Pochádza z veľmi špecifickej ľudskej vlastnosti, ktorá je veľmi rozšírená, najmä v dnešnom myšlienkovom systéme, ale má svoje korene v podvedomí, a preto si to ľudia nevedomujú - je to krutosť. A pretože ľudia v súčasnosti nemajú odvahu aplikovať túto krutosť navonok, sú krutí, aspoň pokiaľ ide o pojmy a myšlienky. Krutosť, ktorá je v základoch ľudskej duše oveľa rozšírenejšia, než si myslíme, možno vidieť aj v spôsobe opisu a prezentácie v mnohých súčasných literárnych dielach. Povedal som, že v niektorých školách čiernej mágie je zvykom získavať vlastnosti potrebné pre čiernu mágiu, napríklad vzdelávaním adeptov, aby sa najprv zarezali do živého mäsa zvierat. Takto sa pestujú určité vlastnosti duše. Hoci nie každý to dokáže, mnohí ľudia sa oddávajú rovnakej "predilekcii" vo svojom súbore konceptov, kde to nevedie k čiernej mágii, ale ovplyvňuje civilizáciu našej doby. Musíme si byť vedomí toho, že mnohé veci sú dnes preniknuté touto kvalitou a len ak si ich skutočne všimneme, dospejeme k nezaujatej koncepcii sveta, v ktorom sa nachádzame.

Zvláštnosťou dnešných ľudí je, že najviac kritizovaní sú práve tí, ktorí z hľadiska opakovaného pozemského života skutočne pracovali na tom, aby si uvedomili, čo potom kriticky odsudzujú. Takto vstupujú do ľudského života nevedomé impulzy.

*Zo 6. prednášky (18.11.1916) prednáškového cyklu R. Steinera Karma Povolanie človeka (GA 172),
10 prednášok v dňoch 4. – 17. novembra 1916 v Dornachu, preložila Věra Zoubková, skrátené,
upravené*

Predpokladajme, že osobnosť trpí márnou megalomániou a túži po mnohých veciach, ale tieto túžby neprichádzajú do jej vedomia, ale zostávajú v podvedomí. Takáto osobnosť si chce podmaniť konkrétneho človeka, ale nemôže pripustiť, že táto túžba ovládať ho je založená na márnej megalománii. Je potrebné apelovať, prirodzene nevedome, na tie zvädzajúce sily, ktorými môže Lucifer neustále pôsobiť na ľudskú dušu. Ale pod nevedomým vplyvom Lucifera si táto osobnosť nikdy nepovie: Čo je vo mne, čo vo mne plodí túžbu konať, je márna megalománia. Naopak, pod Luciferovým vplyvom často vymýšľa celý systém, aby vysvetlil svoje túžby, ktoré cíti temne, ale ktorých skutočný charakter odmieta pripustiť. Cíti určité pocity k tej či onej osobe, ale nemôže im dovoliť, pretože v skutočnosti chce ovládať tú osobu, ale nemôže, pretože nemôže byť ovládaný. Pod vplyvom Lucifera si táto duša vymyslí určitý systém, že dotyčná osoba má proti nemu zlovestné úmysly, a tieto hanebné úmysly stiahne do najmenších detailov, pričom si nahovára, že je touto osobou prenasledovaná. Celý systém súdov a koncepcií je len maska, je tu len na to, aby zakryl to, čo nemá vstať z vnútorného duševného života, zakryť ho, zakryť ho obalom, v skutočnej ilúzii, v máji.

Jeden muž mi raz povedal o mnohých svojich činoch, že všetky svoje činy vykonával z najsilnejšieho zmyslu pre povinnosť, od nekonečnej oddanosti veci, ktorú mal reprezentovať. Na čo som mu povedal: "To, čo zastávaš ako názor na motívy svojich činov, svojich činov, nie je v žiadnom prípade

smerodajné. Iba realita je autoritatívna, nie to, čo má niekto ako názor. Realita však ukazuje, že existovala aj tendencia získať určitý vplyv v určitom smere k tejto akcii."

Takže všetko, čo je náš názor, naša predstava o sebe, môže byť extrémne komplikované a nie je ani vzdialene podobné tomu, čo vládne a splieta v našej duši. Dôvody, ktoré nás nútia konať, pravé a skutočné dôvody, nám môžu byť postupne jasné, ak sa prostredníctvom duchovnej vedy naučíme tajomné súvislosti človeka so svetom.

Zoberme si iný prípad. Viete, že všade na svete sú ľudia, ktorí sa nazývajú hovorcovia. Keď sa takýchto ľudí spýtame na dôvody, prečo sa stretávajú a trávia spolu nekonečné množstvo času

Rozprávajú sa a nemajú iný cieľ, ako rozpracovať tie najmärnejšie, najzbytočnejšie a najhlúpejšie hlúposti, ich dôvody znejú mimoriadne krásne, čisté a ušľachtilé. Ale aspoň budú schopní zakryť skutočný stav vecí. Pozrieme sa na tento skutočný stav vecí. Čo sa vlastne stane, keď sa rozprávame?

Samozrejme, keď hovoríme, vždy sa deje to isté. S našimi dýchacími orgánmi reči uvádzame do pohybu vzduch, ktorý zodpovedá vytvoreným slovám. Vyvolávame v sebe fyzické vlny a, samozrejme, zodpovedajúce éterové vlny, pretože keď hovoríme, v éterickom tele sa vždy deje niečo veľmi významné. Adekvátne vzdušné a éterické vlny, ktoré vyvolávame, zodpovedajú našim slovám a prepožičiavajú im výraz. Pohyb fyzického a éterického tela je pociťovaný naším astrálnym telom a Ja. Astrálne telo sa neustále stretáva s éterickou vlnou a naďalej ňou máva. Ja sa dokonca neustále stretáva s fyzickou vzdušnou vlnou, takže astrálne telo a Ja sa vždy dotýkajú a uchopujú niečo počas našej reči.

V tomto dotyku a uchopení vnímame naše Ja a naše astrálne telo, ktoré človek cíti ako svoju najvyššiu blaženosť. Keď sa dotýkame astrálneho tela a Ja, dotýkame sa éterického tela a fyzického tela astrálnym telom a Ja, deje sa niečo podobné, ako keď dieťa konzumuje cukríky. Pri maškrtení na cukríkoch sympatická a príjemná vec spočíva v tom, že astrálne telo sa dotýka udalostí vo fyzickom tele a človek skutočne vníma sám seba. V skutočnosti je to potešenie zo seba. Je to radosť zo seba, ktorú tu človek hľadá.

Samozrejme, nemôžeme pozorovať tieto javy, pokiaľ nevieme, že človek je v skutočnosti štvornásobná bytosť a že všetky štyri prvky sú zapojené spoločne do všetkých jeho aktivít vo vonkajšom svete. V rôznych formách to môže byť niečo iné. Na príklade tohto tárania sme videli, že človek sa teší tým, že naznačuje svoje astrálne telo a Ja proti éterickému a fyzickému telu.

Pôžitok: Človek má však často potrebu stretnúť sa so svojím astrálnym telom iba zo svojho vlastného éterického tela. Éterické telo potom musí vytvoriť svoje vnútorné bytie, svoju činnosť a svoje pohyby, aby sa s nimi astrálne telo mohlo zraziť.

Tieto akcie sa samozrejme odohrávajú v podvedomí.

Človek by mal naraziť do éterického tela svojím astrálnym telom. Tento inštinkt sa často používa veľmi nezvyčajným spôsobom.

Často sa stáva, že nejaký mladý muž, v nedávnej dobe sa nachádza aj u mladých dám, nemôže nájsť pokoj, kým sa nedostane do tlače. Čo to znamená?

Ak sú naše myšlienky vytlačené v tlači a ľudia ich skutočne čítajú, potom naše myšlienky prechádzajú na iných ľuďoch a naďalej žijú v dušiach ľudí, potom žijú v éterických telách iných ľudí. Keď ľudia skutočne čítajú našu kópiu, ale potom to má vplyv aj na naše éterické telo, potom narazíme na to, čo žije vonku vo svete.

Ak žije v našom vlastnom éterickom tele, stretávame sa aj s vlastným astrálnym telom. Ale je to úplne iné stretnutie, ako keď sa stretávame len s vlastnými myšlienkami! Človek nemá vždy silu na takéto stretnutie, pretože musí extrahovať myšlienky zo svojej vlastnej bytosti s určitou silou. Ale keď naše

myšlienky žijú vonku, keď si uvedomíme, že myšlienky pochádzajú od nás žijú vonku, potom sa naše astrálne telo stretne s tým, čo je z nás vo vonkajšom svete. Je to veľmi výrazná radosť zo seba. Toto potešenie z vlastnej bytosti je základom chorobnej túžby po sláve, túžby stať sa známym, presadiť sa vo svete. Jeho základom však nie je nič iné ako potreba naraziť s naším astrálnym telom do myšlienok nášho éterického tela a vnímať sa v tejto narážke.

Samozrejme, nevyvodzujem tieto závery preto, aby som ich vložil do vášho vedomia ako strašiaka morálneho úsudku ľudí. Určite by to tak nemalo byť, pretože všetko, čo som povedal, je jednou z úplne normálnych zvláštností života. Keď hovoríme, je jednoducho samozrejme, že sa bavíme, aj keď rozprávanie nie je práve klebety. Je tiež samozrejme, že ak dáme niektoré z našich intelektuálnych diel do tlače, nie z túžby po sláve, ale preto, že cítime povinnosť niečo povedať svetu, stretneme sa tiež s myšlienkami nášho éterického tela a potom dôjde k rovnakému konaniu. Nesmieme preto dospieť k záveru, že tieto udalosti by sa mali zanechať, že by sa mali vždy považovať za nemorálne.

Je samozrejme, že Lucifer a Ahriman nás neovplyvňujú žiadnymi inými činnosťami ako tými v ľudskom živote plne oprávnené a normálne, až na to, že ich vykonávajú predstieraným spôsobom, ako som to vyjadril v rôznych sériách prednášok.

Tu musíme brať do úvahy interakciu týchto troch impulzov: Normálne ľudský, luciferský a ahrimanský. Cieľom nie je vyhnúť sa týmto impulzom, ale vyvážiť ahrimanské a luciferské impulzy. Mládež má viac luciferských tendencií, starší vek viac ahrimanských tendencií. Ženy majú tendenciu byť luciferské, muži sú viac ahrimanskí. Keď hľadáme do budúcnosti, potom sa pozeráme najmä na vplyvy Ahrimanovcov, keď hľadáme do minulosti, na zárodok toho, čo je, potom vidíme predovšetkým lucifersku činnosť. Ak sa pozrieme na Britské štátne impérium, pozrieme sa na región Ahriman a v prípade orientálnych inštitúcií sa pozrieme na región Lucifera. Ide jednoducho o to, aby sme všade zistili, ako tieto sily zasahujú do ľudského života. K týmto veciam nesmieme byť slepí.

Uvedomte si jednu vec. V celej sociálnej štruktúre ľudského života hral luciferský princíp často nešťastnú úlohu, pretože ľudia dovolili, aby sa váhy príliš posunuli na Luciferovu stranu. Luciferské impulzy zohrali veľkú úlohu pri formovaní sociálnej štruktúry. Už v škole si malé deti zvyknú na "byť prvý, byť druhý, byť tretí". Len si spomeňte na úlohu, ktorú tu zohrali luciferské ambície, keď sa ľudia učili chcieť byť prví v triede! A potom opäť tituly a objednávky a všetko, čo k tomu patrí! Ale čas, keď tu luciferizmus vytvoril sociálnu štruktúru, sa blíži ku koncu. To je ďalšia vec, ktorú si musíme uvedomiť. Bolo by dobré, keby ľudia boli trochu ostrážitejší vo vzťahu k zmiznutiu tohto luciferizmu, aspoň do blízkej budúcnosti.

Ale ľudia nie sú ostrážití a nevšimnú si, čo sa poškodzuje iným spôsobom - ahrimanské vplyvy nahrádzajú luciferské vplyvy. Mottom je: "Uvoľnite cestu schopným!" Ale k čomu je dobré, ak poviete "uvoľnite miesto schopným" a potom máte na mysli svojho vlastného synovca! Celý ahrimanský systém je vytvorený s veľmi nebezpečnými sekundárnymi efektami, ktoré trochu súvisia s mottom, ktoré sa teraz nazýva hľadanie talentov v pedagogike.

Z 5. prednášky Opozícia ľudí proti duchu, Hamburg,

30. júna 1918, z cyklu R. Steinera Smrť ako premena života (GA 182)

Ak chceme správne cítiť to, čo nepatrí k nášmu pozemskému vteleniu, ale k večnosti, musíme sa zaoberať úvahami podobnými tým, ktoré sme práve mali, pretože patria k nevyhnutným odtieňom pocitov. Osvojovaním si týchto citových odtieňov si postupne uvedomujeme konflikty, ktoré vznikajú v živote a ktoré sa právom stávajú predmetom tvorby básní a iného umenia. Konflikty zvyčajne spočívajú v tom, že okolo nás je neznáma, skrytá príslušnosť vôle, v ktorej sa vznášame životom a z ktorej do nášho vedomia prichádza len malý kúsok a zvyčajne je stále skreslená. Ale nemôžeme žiť

podľa tejto malej časti, musíme žiť celou dušou podľa veľkých, rozmanitých odvetví života. Ale tam, kde zasahuje realita, zasahuje aj pravda, pretože realita sa neriadi predstavami, ktoré si o nej vytvárame. A keď sa naskytne príležitosť zasiahnuť realitou, často vidíme v nespočetných prípadoch, ako bezohľadne koriguje naše iluzórne predstavy. Druh korektúry, ktorú realita prenáša na naše myšlienky, poskytuje najdôležitejšie predmety pre umenie, pre poéziu.

Nechcel by som vychádzať z niečoho svojvoľne umeleckého, ale z toho, čo vám chcem predstaviť ako poznanie reality duchovného života. Uvediem však príklad, ktorý som si vybral, pretože tu v malom vynikajúcom diele⁷⁸ je realita skutočne zachytená. Okultista môže posúdiť, ako toto malé umelecké dielo zachytáva skryté aspekty života, ktoré prenikajú vo vlnách z podvedomých základov života pod povrchom do vedomia. Nikdy nejde len o to, aby sme o básni hovorili, ale aby sme o nej hovorili, aby sme zachytili, čo v nej básnik zobrazil, z najpravdivejších okultných zákonov.

Piata prednáška, Dornach, 5. februára 1915